

ผลกระทบระยะยาวจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

วงการแพทย์รับรู้ว่าการเจ็บป่วยจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 ผู้ป่วยส่วนหนึ่งจะยังคงมีอาการระยะยาว ซึ่งเรียกกันว่า ภาวะหลังป่วย (post-COVID-19 condition) หรือ long COVID ภาวะที่พบได้บ่อยที่สุดคือ (1) หายใจลำบาก หายใจติดขัด หายใจไม่เต็ม (2) การสูญเสียความจำ และ (3) เหนื่อยง่าย อ่อนแรง ส่วนอาการอื่นๆ ที่พบบ่อยคือ อ่อนเพลียเรื้อรัง ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ เกี่ยวกับเรื่องนี้ Dr Janet Diaz หัวหน้าทีมการจัดการด้านคลินิกและหน่วยปฏิบัติการขององค์การอนามัยโลกเคยให้ข่าวว่า กลุ่มอาการ long COVID มีได้ถึง 200 อาการ และอาจคงอยู่กับผู้ป่วยได้นาน 3 ถึง 6 เดือน หรือนานกว่านั้น บางคนหันไปโทษว่า อาการเหล่านี้เป็นผลแทรกซ้อนจากวัคซีน แต่ปัจจุบันยังคงไม่มีคำตอบชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้

นอกจากผลกระทบจาก long COVID-19 ตามที่กล่าวมาแล้ว โรคโควิด-19 ยังได้ก่อให้เกิดผลกระทบมากมายในทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ไม่ต้องกล่าวถึงผลกระทบในช่วงการแพร่ระบาด เพราะแม้ว่าการป่วยจากโรคนี้อาจจะหมดไปแล้ว แต่ผลจากการระบาดครั้งยิ่งใหญ่ ยังคงปรากฏอยู่ในสังคม เป็นเหมือนกับมรดกที่โรคนี้นทิ้งไว้กับมนุษยชาติ

โรคโควิด-19 ได้ทำลายความเชื่อที่ว่า โรคติดต่อไม่ใช่ปัญหาสุขภาพที่สำคัญอีกต่อไป ก่อนหน้านั้น กระทรวงสาธารณสุขเคยมี “กรมควบคุมโรคติดต่อ” ต้องเปลี่ยนชื่อเป็น “กรมควบคุมโรค” (ตัดคำว่า “ติดต่อ” ออกไป) เพื่อแสดงว่า งานด้านสาธารณสุขควรหันมาเน้นที่โรคไม่ติดต่อ และเคยมีคนคิดกันว่า โรคติดต่อต่างๆ ไม่ใช่

ปัญหาใหญ่อีกแล้ว วงการแพทย์สามารถหายาปฏิชีวนะหรือวัคซีนมาคุมจนได้ ไม่น่าห่วง แต่การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำลายความเชื่อนี้ไปแล้ว เพราะเมื่อเกิดการระบาดของโรคนี้อันตรายมา วงการแพทย์ทั้งโลกก็ไม่สามารถควบคุมได้ จนทำให้โรคนี้อาจทำลายสถิติโลกโดยกลายเป็นโรคติดต่อที่แพร่ระบาดในระยะอันสั้น แต่มีผู้ป่วยมากที่สุดในรอบ 100 ปี (คือ กว่า 700 ล้านคน) นอกจากนี้ โรคโควิด-19 ทำให้วงการแพทย์ต้องคิดใหม่อีกหลายตลบเกี่ยวกับประสิทธิผลของงานสุขศึกษา เพราะมนุษย์รู้ตั้งแต่ต้นว่าโรคนี้อาจมาจากอะไร (เชื้อไวรัสโคโรนา) และแพร่ได้อย่างไร (ทางการสัมผัส และผ่านระบบทางเดินหายใจ) แต่มนุษย์ก็ยังไม่สามารถควบคุมมันได้ คำพังเพยที่ว่า “รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง” กลายเป็นว่า “รู้เขา รู้เรา รบกี่ครั้งก็แพ้หมด” ไม่อย่างนั้นจะเกิดการระบาดแพร่กระจายไปทั่วทั้งโลกอย่างกว้างขวางจนมีผู้ป่วยหลายร้อยล้านได้อย่างไร

ผลจากการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ๆ ทางสังคมมากมาย เปรียบเสมือนเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากการแพร่ระบาดของโรคนี้นี้ แม้ว่าโรคจะสงบลงแล้วก็ตาม

ในทางสังคม มรดกของโรคโควิด-19 ที่ยังเห็นอยู่หลังจากโรคสงบลงคือ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากความปกติในอดีต เรียกรูปแบบใหม่นี้ว่า New Normal หรือความปกติใหม่ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวันและการพัฒนาเทคโนโลยีในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 โดยความเป็นจริงแล้ว กิจกรรมของประชาชนไม่ได้แตกต่าง

ไปจากกิจกรรมในอดีตเวลาที่มีการระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ร้ายแรงและแพร่ขยายเป็นวงกว้าง (pandemic) กิจกรรมที่วันนี้ได้แก่ การล้างมือ การสวมหน้ากากอนามัย การลดกิจกรรมสังคม แต่ที่ผ่านมา ล้วนเป็นกิจกรรมระยะสั้น พอโรคถูกกำจัดไป ก็กลับสู่วิถีชีวิตเดิม แต่กรณีของโรคโควิด-19 กลับเรียกรวมกิจกรรมเหล่านี้ว่า วิถีชีวิตปกติใหม่ ซึ่งหลายอย่างยังคงปฏิบัติกันอยู่แม้โรคยุติลงแล้ว ตัวอย่างเช่น การสวมหน้ากากอนามัยเวลาออกนอกบ้าน ซึ่งยังเห็นกันอยู่พอสมควร หลายคนพอออกพ้นประตูบ้านแล้ว นึกขึ้นได้ว่าลืมหยิบหน้ากากอนามัย ก็ต้องย้อนกลับไปเอา การสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลาที่ออกนอกบ้านกลายเป็นเรื่องปกติไปแล้วในวงสังคม

มรดกของโรคโควิด-19 อีกชิ้นหนึ่งซึ่งกลายเป็นความเคยชินใหม่คือการสั่งอาหารหรือการซื้อสินค้าแบบออนไลน์ ซึ่งในช่วงก่อนหน้านี้นี้ ก็มีการปฏิบัติกันแล้ว แต่ไม่ได้เป็นเรื่องของคนกลุ่มใหญ่ พอตอนโรคโควิด-19 ระบาด คนต้องอยู่กับบ้าน ร้านอาหารและร้านค้าก็ถูกปิด คนส่วนใหญ่จึงหันมาสั่งอาหารและสินค้าออนไลน์ เพียงใช้โทรศัพท์กดสั่งอาหารจากร้านที่ชอบ ไม่นานก็มีอาหารมาส่งถึงที่หน้าบ้าน ทั้งนี้ ร้านอาหารและร้านค้าต่างๆ ก็ต้องปรับตัวเพื่อการอยู่รอด ต้องพัฒนาตนเองมาเน้นสินค้าประเภท take-home และเกิดธุรกิจบริการจักรยานยนต์ส่งอาหารหรือสินค้าถึงหน้าประตูบ้าน ผลการณรงค์ให้เลิกใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ทำมาหลายสิบปีถูกทำลายอย่างสิ้นเชิงด้วยโรคโควิด-19 เพราะการส่งอาหารถึงบ้านจำเป็นต้องใช้ภาชนะประเภทนี้ ตอนนี้การสั่งสินค้าออนไลน์ได้กลายเป็นวิถีชีวิตใหม่อย่างสมบูรณ์แล้ว และด้วยความสะดวกที่ได้รับจากบริการรูปแบบนี้ ทำให้ยากที่จะกลับไปเหมือนเดิมได้อีก แม้ว่ายุคการระบาดของโรคโควิด-19 จะผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม

เรื่องวิถีชีวิตใหม่จากอิทธิพลของโรคโควิด-19 ที่กระเทือนวงการธุรกิจ (รวมถึงวงการราชการ) คือ การให้พนักงานทำงานที่บ้าน หรือ work from home ใช้คำย่อว่า WFH เป็นการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ แนวคิดหลักก็คือ หลีกเลี่ยงการที่บุคคลต้องอยู่ใกล้ชิดกัน หรือ social distancing ทำให้ภาคธุรกิจปรับวิธีการทำงานคือ ให้สร้างชิ้นงานให้เสร็จโดยไม่ต้องมาที่สำนักงาน การทำเช่นนี้พนักงานก็ยิ่งชอบ เพราะไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การแต่งตัวก็ไม่ยุ่งยาก และประหยัดค่าอาหารเพราะปรุงได้เองที่บ้าน ส่วนต้นสังกัดก็ยังได้ผลงานออกมาตามปกติ ทั้งยังสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านสำนักงานลง ไม่ต้องเช่าอาคารสถานที่ใหญ่ๆ ให้พนักงานมานั่งทำงาน แน่ใจว่า การ WFH อาจใช้ไม่ได้กับทุกประเภทของธุรกิจ เช่น ไม่สามารถผลิตสินค้าจำพวกรถยนต์ อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ หรือผลิตอาหารได้ แต่ก็ใช้ได้กับบางแผนกของทุกบริษัทที่พนักงานส่วนหนึ่งไม่ต้องทำงานในสำนักงาน แม้ว่ารูปแบบการให้บริการที่ลดความจำเป็นของการที่พนักงานหรือลูกค้าต้องมาประกอบการที่สำนักงานจะมีมาก่อนแล้ว เช่น ธุรกิจการธนาคาร (การใช้เครื่องเอทีเอ็มฝาก-ถอนเงิน) และ การใช้แอปพลิเคชันต่างๆ ทำธุรกิจซื้อ-ขายสินค้าหรือบริการ แต่การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้รูปแบบเหล่านี้กลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ของสังคมอย่างยั่งยืนไปแล้ว

ตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าโรคโควิด-19 ได้สร้างมรดกทางสังคมไว้มากมายหลายประการ ตัวอย่างที่มีให้เห็นยังคงมีอีกมาก ซึ่งนักวิชาการสามารถใช้เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยด้านผลกระทบต่างๆ และหาแบบใหม่ ๆ เพื่อมาปรับตัวให้เข้ากับผลกระทบดังกล่าว

นพ. วิวัฒน์ โรจนพิทยากร

บรรณาธิการ